

Vår dato: 09.10.2023

Vår ref: Aksel Seippel Bineau

Dokument id: 128866

Konkurransefremmende tiltak i meierisektoren - høringsvar fra Norsk Landbrukssamvirke

Norsk Landbrukssamvirke viser til høringsnotatet «Konkurransefremmende tiltak i meierisektoren. Forslag til endringer i forskrift om prisutjevningsordningen for melk», av 10. juli 2023.

Videre viser vi til vårt høringsvar til rapport 47/2022 «Utredning av konkurransefremmende tiltak i prisutjevningsordningen for melk» fra januar 2023.

Endringsforslaget i prisutjevningsordningen for melk er:

- Fjerne den ekstra stimulansen på fem øre per liter fra satsberegningen av den spesielle kapitalgodtgjørelsen.
- Øke satsen for differensierte avgifter og tilskudd fra 27 øre til 30 øre per liter og innføre et totalt tak på 90 millioner kroner på ordningen.
- Avvikle det særskilte distribusjonstilskuddet.

Norsk landbrukssamvirke mener det er riktig å avvikle det særskilte distribusjonstilskuddet og fjerne den ekstra stimulansen på fem øre per liter fra satsberegningen av den spesielle kapitalgodtgjørelsen, og støtter derfor forslaget om å henholdsvis avvikle og fjerne disse.

Angående de tre alternative modellene for forvaltningen av taket relatert til den generelle korreksjonen som departementet legger frem, mener Norsk Landbrukssamvirke at det vil være fornuftig å velge det alternativet som medfører minst administrative kostnader.

Videre vil Norsk Landbrukssamvirke benytte anledningen til å rette søkelyset mot

- (1) At kapitaltilskuddet ikke nødvendigvis er i tråd med en kostnadseffektiv og konkurransedyktig norsk meierisektor
- (2) At kapitaltilskuddet undergraver norsk landbrukspolitikk
- (3) Hvordan kapitaltilskuddet diskriminerer samvirkebønder og samvirke som selskapsform

1. En kostnadseffektiv og konkurransedyktig norsk meierisektor

En kostnadseffektiv meierisektor vil i stor grad basere seg på stordriftsfordeler. Norge er et langstrakt land, og det er store kostnader og investeringer forbundet med å koordinere og hente inn melk fra melkebøndene. Jo mer melk et foretak henter, jo mer kostnadseffektiv blir førstehåndsomsetningen av melk. Med andre ord så er det lite som tilsier at det er samfunnsøkonomisk effektivt å ha mange

foredlere med egen logistikk på inntransport av melk. Formålet med kapitaltilskuddet er å legge til rette for at andre selskaper enn TINE SA skal knytte til seg egne melkeprodusenter. Kapitaltilskuddet kan derfor pådra sektoren et effektivitetstap ved at det gis avkall på stordriftsfordeler. Tidligere er stordriftsfordeler blitt pekt på som en sentral faktor for effektiv drift og evnen til å tilby lave priser, også i andre deler av verdikjeden for mat¹.

På den ene siden kan altså stordriftsfordeler i førstehåndsomsetningen av melk være samfunnsøkonomisk effektivt, mens det på den andre siden kan være samfunnsøkonomisk effektivt å ha konkurranse på foredlingsleddet, ved at TINE SA sine konkurrenter har tilgang på melkeråvare. Dette forholdet håndteres gjennom forsyningsplikten, og ikke gjennom den spesielle kapitalgodtgjørelsen i PU-ordningen.

Videre ønsker vi å påpeke at den prosentvis største økningen i antall varelinjer i kategoriene «smaksatt og ikke smaksatt søtmelk, og ikke smaksatt syrnet melk», «yoghurt» og «ost» kommer fra aktører utenfor PU-ordningen². Dette tyder på at det er import som vil være den største konkurrenten overfor norske produsenter³, noe som gir ytterligere grunn til å sette spørsmålsteget ved de konkurransefremmende tiltakene i PU-ordningen. De konkurransefremmende tiltakene i PU-ordningen påfører norske melkebønder ekstra kostnader, øker prisen på melkeråvare, og bidrar dermed til å svekke den norske konkurransekraften overfor utlandet. Når man påfører norske bønder en avgift, som tilgodeser ikke-samvirkebaserte industriaktører, så svekker dette det nasjonale handlingsrommet innenfor gjeldende WTO-avtale.

2. Kapitaltilskuddet undergraver norsk landbrukspolitikk

I prisutjevningsordningen for melk er det kun Q-meieriene som mottar kapitaltilskuddet. Q-meieriene opererer i all hovedsak i melketette områder på Jæren og i Gausdal, hvor det er mulig å hente inn melk til en lav enhetskostnad. TINE SA opererer som et samvirke med vedtektsfestet mottaksplikt fra egne medlemmer, hvilket betyr at TINE SA må hente og foredle melk også i områder hvor det ikke er mulig å oppnå lave enhetskostnader. Samtidig gjør kapitaltilskuddet at TINE SA må subsidiere Q-meieriene sin produksjon i områder hvor det er mulig å hente inn melk med høyere marginer. Kapitaltilskuddet påfører derfor hele sektoren en kostnad som kunne ha kommet forbrukeren og melkebonden til gode, og som går på tvers av landbrukspolitiske mål som «landbruk i hele landet».

Oppnåelsen av landbrukspolitiske mål bygger på markedsregulators evne til å utøve oppgaver nedfelt i omsetningsloven. Kapitaltilskuddet bidrar til redusert førstehåndsomsetning av melk gjennom

---

¹Wifstad, K., Jenssen, T.B., Eide, L.S., Grünfeld, L.A. & Skogli, E. (2018). Konkurranse i dagligvaremarkedet – konkurranse i alle ledd (Menon-publikasjon nr. 33/2018). Menon Economics. [Konkurranse i dagligvaremarkedet - Menon Economics](#). (s. 4, s. 5, s. 10)

² Se Landbruksdirektoratets rapport nr. 47/2022, «Utredning av konkurransefremmende tiltak i prisutjevningsordningen for melk», s. 91, 97 og 107. For kategorien «smaksatt og ikke smaksatt søtmelk, og ikke smaksatt syrnet melk» (s. 91) har antall varelinjer fra PU-aktører økt med 41.11% og fra «andre» har antall varelinjer økt med 460%. For kategorien «yoghurt» (s. 97) har antall varelinjer fra PU-aktører økt med 46.08% og fra «andre» har antall varelinjer økt med 94.83%. For kategorien «ost» (s. 107) har antall varelinjer fra PU-aktører økt med 51.69% og fra «andre» har antall varelinjer økt med 83.50%.

³ Importandelen i kategorien «Melk, anvendt til yoghurt, omsatt i dagligvaremarkedet» har fra 2007 til 2021 gått opp fra 4% til 12%. Importandelen i kategorien «Melk, anvendt til ost, omsatt i dagligvaremarkedet» har fra 2007 til 2021 gått opp fra 8% til 14% (se Landbruksdirektoratets rapport nr. 47/2022, «Utredning av konkurransefremmende tiltak i prisutjevningsordningen for melk», s. 95 og s. 102).

markedsregulator, noe som medfører at melkebonden finansierer et tilskudd som kan motarbeide målene i landbrukspolitikken.

3. Kapitaltilskuddet diskriminerer samvirke og samvirkebonden

Kapitalgodtgjørelsen er et tilskudd til meieriselskaper som mottar og anvender melk som selges direkte fra melkeprodusenter som ikke er tilknyttet TINE SA. Til nå har det bare vært Q-meieriene som har mottatt tilskuddet, men i prinsippet er tilskuddet tilgjengelig for alle meieriselskaper med egne melkeprodusenter over en viss størrelse. Formålet med tilskuddet er å legge til rette for at andre enn TINE SA skal knytte til seg egne melkeprodusenter. Bakgrunnen er at melkeprodusenter som leverer til TINE SA også er eiere i TINE SA, og mottar etterbetaling gitt at selskapet vedtar dette. Dersom et medlem av TINE SA vil levere melk til et annet meieriselskap og ikke lenger være eier i samvirke, vil medlemmet miste muligheten til en eventuell etterbetaling.

I samsvar med samvirkeoven mottar eierne i TINE SA en eventuell etterbetaling med utgangspunkt i samhandlingen med selskapet. Aksjeloven angir at utbytte i aksjeselskaper skal fordeles etter eierandel. TINE SA sine eiere får utbytte med utgangspunkt i omsetning med selskapet, mens eierne av Q-meieriet får kapitalutbytte etter sin aksjebeholdning.

Argumentet for kapitaltilskuddet er at meierier som ikke er bondeid også «må» kunne utbetale en form for avkastning til sine leverandører i tillegg til melkeprisen. Det er altså selskapsformen som er begrunnelsen for tilskuddet. Kapitaltilskuddet i prisutjevningsordningen gir altså samvirkets konkurrent en kapitalgodtgjørelse for at de også skal kunne utbetale et «utbytte» til sine melkebønder selv om disse ikke er medeiere i selskapet. Kapitaltilskuddet kommer i tillegg til eventuelt overskudd i selskapet, og selskapet kan derfor bruke overskuddet til å betale utbytte til eierne slik aksjeloven krever. I klartekst betyr det at norske bønder som eiere av TINE SA overfører kapital som kan brukes som utbytte i investoreide aksjeselskaper.

At flertallet av melkebønder i utgangspunktet velger å melde seg inn i og selge sin melk til TINE SA, kommer ikke av at det er svak konkurranse i markedet, men at TINE SA, på bakgrunn av sin organisasjonsform, arbeider for å gi sine eiere (norske melkebønder) en bedre pris for melken og er en garantist for leveringssikkerhet i fremtiden. Leveringssikkerheten er avgjørende som en garanti for å kunne foreta større investeringer i primærproduksjonen, spesielt i situasjoner hvor for eksempel endringer i krav til dyrehold krever omfattende investeringer hos bonden. Primærnæringsunntaket i konkurranselovgivningen tillater blant annet samordnet opptreden mellom primærprodusenter eller deres organisasjoner om det er i samsvar med visse forutsetninger⁴. Kapitaltilskuddet ilegger i praksis samvirkebondene en diskriminerende avgift på en lovlig og legitim organisasjonsform.

Fra og med 2007 er det overført om lag to milliarder kroner i konkurransepolitiske virkemidler fra ni tusen samvirkebonden til investoreide aksjeselskaper. Dette er to milliarder kroner som kunne vært

---

⁴ [Unntak for produksjon og omsetning som er regulert i lov, forskrift eller i avtale mellom staten og næringsorganisasjoner](#), §2: Konkurranseloven § 10 og § 11 kommer ikke til anvendelse på avtaler, beslutninger, samordnet opptreden mellom, eller ensidige handlinger foretatt av, primærprodusenter eller deres organisasjoner som er i samsvar med:
a. lov eller forskrift som regulerer produksjon eller omsetning av landbruks- og fiskeriprodukter, eller
b. avtale mellom staten og næringsorganisasjoner som regulerer produksjon eller omsetning av landbruks- og fiskeriprodukter. Produksjon og omsetning skal i denne sammenheng også omfatte forskning og utvikling, foredling, distribusjon, markedsføring og andre tiltak for å bringe produktet frem til markedet.

brukt til å øke melkeprisen og inntektene til norske melkebønder, investert i bondens egne selskaper, og/eller sikret en langsiktig norsk matvareberedskap.

4. Oppsummering

Med bakgrunn i punktene ovenfor støtter Norsk Landbrukssamvirke regjeringens forslag om å fjerne den ekstra stimulansen på fem øre per liter fra satsberegningen av den spesielle kapitalgodtgjørelsen. Norsk Landbrukssamvirke har i dette høringssvaret fremhevet kapitaltilskuddets konsekvenser for norsk meierisektors effektivitet og konkurransekraft, kapitaltilskuddets undergravende effekt på landbrukspolitikken, samt hvordan det er diskriminerende overfor samvirke som organisasjonsform.

Med vennlig hilsen

Gaute Lenvik
Adm.dir.

Aksel Seippel Bineau
Rådgiver

Norsk Landbrukssamvirke
Postboks 9347 Grønland
0135 Oslo
www.landbruk.no